

مرکز پیرجوژی علمی خواران

شورای سیاست گذاری حوزه های علمی خواران
مرکز مدیریت حوزه علمی خواران
معاونت پژوهش
عنوان

بررسی اسناد کید به خداوند متعال و مواجهه مومنانه با آن با تاکید بر آراء علامه جوادی آملی و صاحب المنار

استاد راهنما

حجت السلام و المسلمین جناب آقای دکتر محمد عباس زاده

نگارنده

ناهید نظری

سال تدوین

۱۴۰۳

الحمد لله
البرحمين

تحمیدیه

خدایا! تویی سزاوار ستایش های نیکو و بسیار بیشمار تو را ستودن، اگر تو را آرزو کنند، پس بهترین آرزویی، و اگر به تو امید بندند، بهترین امیدی.

خدایا! درهای نعمت بر من گشودی که زبان به مدح غیر تو نگشایم، و بر این نعمت ها غیر از تو را ستایش نکنم، و زبان را در مدح نومید کنندگان، و آنان که مورد اعتماد نیستند باز نکنم.

خداوندا! هر ثناگوئی از سوی ستایش شده پاداشی دارد به تو امید بستم که مرا به سوی ذخائر رحمت و گنج های آمرزش آشنا کنی.

خدایا! این بنده توسست که تو را یگانه می خواند، و توحید و یگانگی تو را سزاوار است، و جز تو کسی را سزاوار این ستایش ها نمی داند.

خدایا! مرا به درگاه تو نیازی است جز فضل تو جبران نکند، و آن نیازمندی را جز عطا و بخشش تو به توانگری مبدل نگرداند، پس در این مقام رضای خود را به ما عطا فرما، و دست نیاز ما را از دامن غیر خود کوتاه گردان که «تو به هر چیزی توانایی».

ثواب این مجموعه ای که در حد بضاعت تهیه شده تقدیم می شود به:

آسمانی ترین مادر، گل خوشبوی پیامبر، همنشین و همدم ساقی کوثر، تکبیر سبز ایمان، محور حدیث کساء ستاره ی نیلی دلهای عاشقان حضرت فاطمه الزهرا «سلام الله علیها» که همه ی ما در مکتب او شاگردی می کنیم.

و تقدیم به مؤسس مکتب شیعی، امام جعفر صادق «علیه السلام» که همه حوزه های علمیه مدیون و جیره خوار فقه جعفری اویند.

و تقدیم به یگانه منجی عالم بشریت، امام حاضر و قلب تپنده ی هستی، مهدی موعود «عجل الله تعالی و فرجه الشریف» که افتخار سربازی خویش را به من عطا کرد.

تشکر و قدر دانی

«من لم يشكر المنعم من المخلوقين لم يشكر الخالق»

تشکر و سپاس خویش را از لطف و محبت استاد راهنما جناب آقای دکتر عباس زاده که مرا در این راه راهنمایی و هدایت فرمودند ابراز می نمایم و هم چنین تشکر می کنم از خانواده فداکارم که در تمام سختی ها مرا یاری می کنند. امیدوارم که این برگ سبز مقبول درگاه حق تبارک و تعالی قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

علامه جوادی آملی، در آثار خود به‌ویژه در تفسیر «تسنیم»، کید الهی را به‌عنوان تدابیر و نقشه‌های الهی برای هدایت و تربیت انسان‌ها معرفی می‌کند. از نظر ایشان، کید الهی نه به معنای فریبکاری یا ظلم بلکه به‌عنوان یک آزمون و راهی برای رشد معنوی و تقویت ایمان مومن به شمار می‌رود. این دیدگاه بر جنبه‌های تربیتی و هدایتی کید تأکید دارد. علامه جوادی آملی معتقد است که چنین کیدی، در حقیقت فرصتی برای نزدیکی بیشتر بندگان به خداوند و تحقق هدایت الهی است. بنابراین، مومنان باید با دیدی مثبت و با نگرشی تربیتی به مواجهه با این کید پرداخته و آن را به‌عنوان فرصتی برای ارتقاء معنوی خود ببینند.

در مقابل، صاحب المنار، با توجه به رویکرد تفسیری خود، بیشتر بر جنبه‌های عدالتی و مجازاتی کید الهی تأکید می‌کند. به گفته او، کید الهی می‌تواند به‌عنوان یک اقدام از سوی خداوند در جهت مجازات انسان‌های منحرف و مستحق عذاب باشد. از دیدگاه صاحب المنار، کید الهی اغلب به‌عنوان یک هشدار برای افرادی که در مسیر گمراهی قرار گرفته‌اند عمل می‌کند و به‌عنوان عذاب الهی در دنیا و آخرت مورد توجه قرار می‌گیرد. بنابراین، مومن باید در برابر کید الهی احساس مسئولیت کرده و در برابر آن به تفکر و توبه پردازد.

با توجه به دو دیدگاه مختلف ذکر شده، می‌توان نتیجه گرفت که در مجموع، هر دو مفسر به کید الهی به‌عنوان ابزاری از سوی خداوند برای هدایت و امتحان بشر نگاه دارند، اما تفاوت‌های اصلی در نحوه نگاه به نقش انسان در مواجهه با این کید و پیامدهای آن وجود دارد. در حالی که علامه جوادی آملی تأکید بیشتری بر جنبه‌های تربیتی و هدایت‌گرانه این مفهوم دارد، صاحب المنار بیشتر بر جنبه‌های عدالتی و مجازاتی کید الهی تأکید می‌کند.

از دیدگاه علامه جوادی آملی، مومن باید کید الهی را به‌عنوان یک امتحان الهی در نظر بگیرد که هدف آن رشد معنوی است و باید در برابر آن صبر و استقامت نشان دهد. مومن در چنین شرایطی باید به‌طور کامل به خداوند اعتماد کرده و از درک حکمت الهی بهره‌برداری کند.

در حالی که صاحب المنار معتقد است که کید الهی در برابر کسانی که مرتکب گناه و فساد شده‌اند، باید به‌عنوان یک هشدار برای بازگشت به مسیر درست مورد توجه قرار گیرد. بنابراین، مواجهه مومن باید به‌گونه‌ای باشد که همواره از اشتباهات خود عبرت گیرد و در مسیر توبه و بازگشت به خداوند حرکت کند.

در مجموع، این پایان‌نامه نشان می‌دهد که کید الهی مفهومی پیچیده و چندوجهی است که نیازمند تحلیل دقیق و توجه به دیدگاه‌های مختلف مفسران است. دیدگاه‌های علامه جوادی آملی و صاحب المنار هر کدام ابعاد خاصی از این مفهوم را روشن می‌سازند. نتیجه‌گیری این تحقیق حاکی از آن است که مومن باید به کید الهی با توجه به ابعاد مختلف آن —چه جنبه تربیتی و چه جنبه عدالت‌محور— نگاه کند و در برخورد با آن، همواره به خداوند اعتماد کرده و در راه تقرب به او گام بردارد.

پیشنهادهات

پیشنهادهات برای پایان‌نامه‌ای با موضوع «کید الهی در کلام اسلامی»، می‌توانند بر اساس تحلیل مفاهیم دینی و رویکردهای متکلمان و مفسران در بررسی این مفهوم طراحی شوند. در ادامه، محورهایی که می‌توانند به‌عنوان پیشنهاد موضوع یا سرفصل استفاده شوند، ارائه می‌شود:

- ۱- نسبت کید الهی با صفات دیگر خداوند، ارتباط کید الهی با صفات عدل، حکمت، و قدرت.
 - ۲- کید الهی در حوزه مسائل اخلاقی، تفاوت کید الهی و مکر انسانی به‌عنوان ابزار اخلاقی.
 - ۳- تحلیل تطبیقی مفسرین اسلامی درباره کید الهی
 - ۴- کید الهی در تقابل با رفتار انسان‌ها
- این پیشنهادهات می‌توانند به‌عنوان مبنای تحقیقاتی برای بررسی عمیق‌تر مفهوم کید الهی و تأثیر آن بر فهم مومنان از دین و الهیات اسلامی مورد استفاده قرار گیرند.

منابع و مأخذ

* قرآن کریم

۱. * نهج البلاغه ، سید رضی ، ابو الحسن، انتشارات هادی، تهران، ۱۳۸۷
۲. ابن فارس، احمد بن فارس، معجم مقاییس اللغة، محقق: هارون، عبد السلام محمد، مکتب الاعلام الاسلامی، قم، ۱۴۲۵
۳. ابن منظور، لسان العرب، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۱۶ ق.
۴. امیرعباس علی زمانی، زبان دین ؛ چاپ سوم، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۰۴ ق
۵. بندعلی، سعید، مهر استاد، نسخه الکترونیک، نرم افزار حکیم، ص ۳۷.
۶. جواد ی آملی، آیت الله عبدالله ، تفسیر تسنیم، نشر اسراء، چاپ چهارم، (الف)، قم. ۱۳۸۶
۷. — حق و تکلیف در اسلام، نشر اسراء، چاپ دوم، (الف)، قم. ۱۳۸۵
۸. — دین شناسی، نشر اسراء، چاپ چهارم، (ب)، قم. ۱۳۸۵
۹. — شریعت در آئینه معرفت، نشر اسراء، چاپ پنجم، (ج)، قم. ۱۳۸۶
۱۰. گیلانی، عبدالرزاق؛ ترجمه مصباح الشریعۀ، نشر تبلیغات اسلامی، قم، ۱۳۷۸
۱۱. حسین بافکار، سبک زندگی اسلامی، مرتضوی، تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۵
۱۲. خدوری، مجید؛ گرایشهای سیاسی در جهان عرب، ترجمه عبدالرحمن عالم، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین الملل، ۱۳۶۹.
۱۳. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه ی علمیه ی قم، ره توشه ی راهیان نور، ۱۳۸۷.
۱۴. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران، فرهنگ، ۱۳۸۷
۱۵. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات ألفاظ القرآن، بیروت. ۱۴۱۲
۱۶. رضا، محمدرشید، تفسیر المنار، دار المعرفة - بیروت - لبنان سال نشر ۱۴۱۴.
۱۷. زبیدی واسطی، سید مرتضی حسینی ، تاج العروس من جواهر القاموس، بیروت، ۱۴۱۴

۱۷. سلطان علی‌شاه، سلطان محمد بن حیدر، متن و ترجمه فارسی تفسیر شریف بیان السعاده فی مقامات العبادۀ، ۱۴ جلد، سرالاسرار - ایران - تهران، چاپ: ۱، ۱۳۷۲ ه.ش.
۱۸. شبر، سید عبدالله؛ الأخلاق، ترجمه‌ی جباران محمدرضا، قم، انتشارات هجرت، ۱۳۷۸.
۱۹. شیخ طوسی؛ مصباح المتهجد و سلاح المتعبد، مؤسسه فقه الشیعۀ، بیروت، چاپ اول، ۱۴۱۱ ق.
۲۰. طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، اسماعیلیان، قم، ۱۳۹۱ ه.ق.
۲۱. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، ج ۴، بیروت، دار المعرفه، ۱۴۱۹.
۲۲. طریحی، فخر الدین، مجمع البحرین، تحقیق: حسینی، سید احمد، کتابفروشی مرتضوی، تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۵.
۲۳. طهرانی، سید محمدحسین حسینی؛ رسالۀ لبّاللباب فی سیر و سلوک اُولی الألباب، دارالمحجۀ البیضاء، بیروت، ۱۴۳۱ ه.ق.
۲۴. عبدالواحد تمیمی آمدی؛ غررالحکم و دررالکلم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی قم، ۱۳۶۶ ش.
۲۵. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ج ۲، تهران امیرکبیر، ۱۳۷۵.
۲۶. عنایت، حمید؛ سیری در اندیشه سیاسی عرب، تهران، سپهر، ۱۳۶۳.
۲۷. فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۴.
۲۸. فضل الله، محمد حسین، من وحی القرآن، ۲۵ جلد، دار الملائک - لبنان - بیروت، چاپ: ۱۴۱۹.
۲۹. فضل بن حسن، تفسیر: طبرسی، ترجمه تفسیر جوامع الجامع، ۶ جلد، آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهشهای اسلامی - ایران - مشهد مقدس، چاپ: ۱، ۱۳۷۵ ه.ش.
۳۰. فولادوند، محمد مهدی، «قرآن مجید با ترجمه منظوم امید مجد»، مجله بینات، ش ۴۹-۵۰، ۱۳۸۵ ش.
۳۱. فیروزآبادی، محمد بن یعقوب، قاموس محیط، ناشران: دار الکتب العلمیۀ، بیروت، ۱۴۱۵.
۳۲. فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی؛ ترجمه الحقائق مولی محسن فیض کاشانی، مدرسه عالی شهید مطهری، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۷.
۳۳. فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی؛ علم الیقین فی أصول الدین، انتشارات بیدار، قم، چاپ اول، ۱۴۱۸ ق، ج ۱، ص ۴۶۱.
۳۴. فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، تفسیر الصافی، ۵ جلد، مکتبۀ الصدر - ایران - تهران، چاپ ۲، ۱۴۲۱.
۳۵. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، ۱۳۸۳ ش.
۳۶. قرشی، سید علی اکبر؛ قاموس قرآن، چاپ دهم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۴.
۳۷. قرشی بنابی، علی اکبر، تفسیر احسن الحدیث، ۲ جلد، بنیاد بعثت، مرکز چاپ و نشر - ایران - تهران، چاپ ۲، ۱۳۷۵.

۳۸. قطب، سید، فی ظلال القرآن، ۶جلد، دار الشروق - لبنان - بیروت، چاپ: ۳۵، ۴۲۵ ه.ق.
۳۹. کاشانی، فتح‌الله بن شکرالله، منهج الصادقین فی إلزام المخالفین، ۱۰جلد، کتابفروشی اسلامیہ - ایران - تهران، چاپ: ۳ ه.ش.
۴۰. کاشفی، حسین بن علی، تفسیر حسینی (مواهب علیہ)، جلد، کتابفروشی نور - ایران - سراوان، ۱۳۷۶.
۴۱. مجلسی، محمدباقر؛ بحارالأنوار، مؤسسه الطبع والنشر، بیروت، اول، ۱۴۱۰ ق.
۴۲. محمد حسین، الهی زاده، درسنامه مقابله با نفاق سیاسی، بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم) - ایران - قم، چاپ: ۳۷۸ ه.ش.
۴۳. محمد موسوی غروی، آدم از نظر قرآن، مترجم: علی اصغر غروی، بنیاد بعثت، مرکز چاپ و نشر - ایران - تهران، چاپ ۲، ۱۳۷۵.
۴۴. محمدفؤاد عبدالباقی، المعجم المفهرس، بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم) - ایران - قم، چاپ ۲، ۱۳۷۸.
۴۵. محمدکاظم موسوی بجنوردی، دایرة المعارف الإسلامیة، انتشارات هجرت، چاپ پنجم، ۱۳۷۷.
۴۶. محمد مهدی، اصفهانی، آئین تندرستی، امیر کبیر - ایران - تهران، ۱۳۸۶.
۴۷. مصباح یزدی، محمد تقی، اخلاق در قرآن، انتشارات مرکز پژوهش اسلامی، تهران، ۱۳۷۸.
۴۸. مدرسی، محمد تقی، من هدی القرآن، ۸جلد، دار محبی الحسین - ایران - تهران، ۱۴۱۹.
۴۹. مراغی، احمد مصطفی، تفسیر المراغی، ۳۰جلد، دار الفکر - لبنان - بیروت، ۱۴۱۸.
۵۰. مغنیه، محمدجواد، ترجمه تفسیر کاشف، ۸جلد، بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم) - ایران - قم، ۱۳۸۷.
۵۱. مکارم شیرازی، ناصر؛ (۱۳۷۴) تفسیر نمونه، تهران، دار الکتب الاسلامیه.
۵۲. مکارم شیرازی، ناصر، الأمثل فی تفسیر کتاب الله المنزل، ۲۰جلد، مدرسه الإمام علی بن أبی طالب (علیه السلام) - ایران - قم، ۱۳۷۵.
۵۳. میبدی، احمد بن محمد، کشف الاسرار و عدة الابرار (معروف به تفسیر خواجه عبدالله انصاری)، ۱۰جلد، امیر کبیر - ایران - تهران، چاپ: ۱۳۷۶.
۵۴. نراقی، ملا محمد مهدی؛ علم اخلاق اسلامی (ترجمه جامع السعادات)، ترجمه سید جلال الدین مجتبوی، انتشارات حکمت، چاپ چهارم، ۱۳۷۷.
۵۵. نراقی، ملا احمد؛ معراج السعاده، انتشارات هجرت، چاپ پنجم، ۱۳۷۷.
۵۶. هادی صادقی، عقلانیت ایمان، نشر میزان، چاپ سوم، تهران، ۱۳۷۷.